

forarbejder til en registrering af folkelig Brorson-sang. Mogens Helmer Petersens tidlige død i 1996 lod hans arbejde forblive ufuldendt, og det er derfor værdifuldt, at Johs. Enggaard Stidsen i tre tillæg til sin fremstilling har været i stand til at bringe resultater af Mogens Helmer Petersens projekt, dels i form af en projektbeskrivelse, dels i form af to registeranter.

På grund af det omfattende dokumentariske materiale, der lægges frem i bogen – tekst- og melodisamlinger, registeranter mv. – er det ikke nogen let læst fremstilling bortset fra de første ca. 100 sider, der beretter om de gudelige forsamlings historie, dansk salme- og salmebogshistorie og specielt om De stærke Jyders bevægelse. Som sanghistoriker har jeg især hæftet mig ved fremdragelsen af to håndskrevne melodisamlinger (kap. VI), hvis kilder er blevet identificeret med hjælp fra professor Henrik Glahn, og desuden ved kapitlet om De stærke Jyders syngemåde (kap. IX), der med støtte hos musiketnologer og viseforskere konkluderer, at De stærke Jyder har befundet sig i en gammel fællesnordisk tradition for melodifremførelse og omsyngning af mundtligt traderet stof, der i dette tilfælde bygger på dansk salmetradition fra Hans Thomisons salmebog (1569) til Kingos *Gradual* (1699) og senere på melodistoffet til Brorsons tekster, hvis herkomst stort set stadig er et uopklaret område.

Det var Kingos salmebog, der blev brugt i gudstjenesten, og i hjemmet til husandagterne var det i hovedsagen “Brorson salmebog” – den sammenføring af *Troens rare Klenodie* (1739ff.) og *Svane-Sang* (1765), der som én salmesamling udkom i mange oplag og gennem det 19. århundrede. I kap. X fremlægger forfatteren en fortegnelse over de båndoptagelser, stammende fra 1933 til midten af 1960'erne, der i dag er de eneste bevarede vidnesbyrd om syngemåden i Øster Snede sogn, efter at den gamle Kingo- og Brorson-sang nu helt er forstummet.

Jeg kan have mine forbehold over for forfatterens egne (?) transskriptioner af eksempler fra disse båndoptagelser, som med kommentarer medtages som musikbilag i bogen. F.eks. har jeg svært ved at opfatte nr. 2, “Den signede dag er os beted”, som en variant af melodi nr. 21 i M.K. Sands *30 Melodier til kingoske og andre gamle Salmer*, 2. samling (1915), men der menes måske samlingens nr. 2; man er også i tvivl om, hvorvidt transskriptionernes mange otteendedelspauser skal opfattes bogstaveligt, som fjerdedelspauser eller som vejtrækningspauser.

Selvom forfatteren i indledningen til melodibilaget hævder det modsatte, så er der dog i transskriptionerne tale om en rytmisk notation.

For en sanghistorikers snævre interessefelt har Johs. Enggaard Stidsens grundige fremstilling af De stærke Jyders historie sin uomtvistelige værdi i det store dokumentariske materiale, der her lægges frem til belysning af bevægelsens musikalske tradition. Det er så op til andre at bearbejde det. Og for en sanghistoriker som for enhver anden, der ønsker at leve sig ind i miljøet bag en digterisk og musikalsk tradition, som den i dette tilfælde eksisterede i Øster Snede sogn gennem 150 år, er bogen en både kundskabsrig og varmt indforstået skildring af en kreds, der nok lukkede sig om sig selv og sin tro, men som med denne fremstilling er blevet åbnet for omverdenen. Jeg lader forfatteren få de sidste ord: “Det har aldrig været min hensigt med denne bog at begrave mig i fortiden, men at forsøge at forstå mine og mine slægtnings forudsætninger for det liv, vi har at leve i dag” (s. 361).

Niels Martin Jensen

Claus Røllum-Larsen: *Impulser i Københavns koncertrepertoire 1900-1935. Studier i præsentationen af ny, især udenlandsk instrumentalmusik* (Danish Humanist Texts and Studies 25). Det Kongelige Bibliotek & Museum Tusulanums Forlag, København 2002. 2 bind, 310 + 382 s., ill., ISBN 87-7289-656-6, ISSN 0105-8746, kr. 398.

I två vackra band, rikligt försedda med illustrationer i form av fotografier, avtryck av programblad och brev m.m., presenterar Claus Røllum-Larsen här vad som enligt förordet är en reviderad och utvidgad utgåva av den första delen av hans ph.d.-avhandling, *Dansk instrumentalmusik ca. 1910-1935: En stilhistorisk studie på baggrund af undersøgelse af den ny musiks representation i periodens københavnske koncertliv* (Københavns Universitet 1995). Det som står i fokus i den nu utgivna publikationen är alltså det som i avhandlingen utgjorde bakgrunden, och huvudföremålet preciseras som “at påvise, under hvilke omstændigheder og i hvor høj grad ny udenlandsk instrumentalmusik blev opført i København i perioden ca. 1900-1935” (s. 7).

Publikationen är indelad i två band där det första utgör textdelen, även om det också här finns rikligt med tabellariska framställningar, medan det andra enbart ägnas åt diagram och

repertoarförteckningar. Det första bandet är, undantaget inramande inledning och avslutning, indelat i fyra avsnitt, där man först bjuds på en liten förhistoria, en exposé över musikföreningar och konsertserier i Köpenhamn ca 1836-1900. Därefter följer en översikt över det köpenhamnska konsertlivet under den aktuella perioden: om Köpenhamn som musikstad, vilka orkestrar som fanns och hur de var organiserade, vilka konsertsalar som stod till buds samt något om den mekaniska musikreproduktionens och radions inverkan på konsertlivet. Den mest omfattande delen är den tredje där den instrumentalmusikaliska repertoaren presenteras. Enligt avsnittsrubriken ska det handla om "Den ny udenlandske instrumentalmusik", men det görs många undantag därifrån, så att även mycket av såväl dansk som äldre musik medtages i framställningen. Bärande för uppläggningsen i det här avsnittet är en indelning Røllum-Larsen gör mellan det allmänna konsertlivet samt föreningar och sällskap för ny musik. Det fjärde avsnittet går i bokstavsordning igenom de utländska tonsättare som uppförts i Köpenhamn under den aktuella perioden och listar vilka av deras verk som framförts i vilka sammanhang. Det andra bandet, slutligen, presenterar dels diagram över framföranden av utvalda tonsättares verk, dels konsertförteckningar såväl för det allmänna musiklivet som för de åtta särskilda sällskap studien tar upp.

Som sin grundläggande utgångspunkt arbetar Røllum-Larsen med repertoarförteckningar som, vilket angivits, indelats i två huvudkategorier. Dessa ska i sin tur utgöra underlag för en undersökning av under vilka omständigheter ny utländsk musik uppfördes samt i vilken grad denna var förbehållen särskilda föreningar. Läsningen bjuder dock på en hel del att förundras över. I inledningen får man veta att "Som definition af begrebet *ny musik* er valgt: værker af komponister født fra og med 1860" (s. 11). Røllum-Larsen gör därmed en mycket vid avgränsning av 'ny musik', som förutom att den undviker en gängse uppfattning av ny musik som en musik som bryter med 1800-talets kompositoriska och estetiska doktriner, likväl innefattar såväl denna som allt som överhuvudtaget kunde uppfattas som ny musik i Köpenhamn under den valda perioden, samt dessutom naturligtvis också mycket som av olika skäl och i olika sammanhang inte uppfattades som ny musik. Denna vidd kan göra det svårt att ge begreppet en bärande roll i en undersökning,

och det visar sig också snart att Røllum-Larsen utöver den angivna definitionen även laborerar med begrepp som t.ex. 'den nyeste musik' och att han inom vad han definierat som 'ny musik' återkommande skiljer mellan 'senromantiska' och 'radikala' tonsättare, för att visa på olika sammanslutningars konservatism respektive framåtanda, något som inte låter sig göras om man håller sig till den i inledningen givna definitionen. På sidan 85 dyker även kategorin 'tonsättare født 1870-1900' upp som ett led i att visa på ett sällskaps traditionella programpolitik, men denna kategori försvinner lika plötsligt som den kom och får ingen vidare inverkan på framställningen som helhet. Vad som i undersökningen verkligen gäller som den bärande definitionen av 'ny musik' blir därmed oklart, vilket bidrar till att göra framställningen svårgräpbar.

Ett liknande resultat får vissa oklarheter i de kategoriseringar Røllum-Larsen gjort. För att bara ta ett exempel kan man undra varför Klassisk Musikforening, som 1927 bildades för att "forsøge at danne en modvægt til den moderne musiks naragtighed" (s. 154) fått ta plats bland sällskapen för ny musik. Är det för att Rued Langgaard ledde sällskapet och själv fick verk framförda däri, eller är det p.g.a. den höga frekvensen framföranden av verk av Bruckner, som i och med sin sent inträdande kompositionsverksamhet fått en hedersplats inom Røllum-Larsens definition av 'ny musik'? Eller är det bara därför att föreningen passar ännu sämre i den andra kategorin, det allmänna konsertlivet? Någon argumentation för vilka sällskap som ges plats i vilken kategori finns nämligen inte.

Det är ganska ofta man på detta sätt blir konfunderad och på egen hand måste gissa sig till vad som ligger bakom Røllum-Larsens ställningstaganden. Det hade utan tvivel underlättat om författaren bemödat sig om att vara mer utförlig i sina förklaringar av varför han gjort de val och sorteringar han gjort, och, inte minst, vilka slutsatser han menar skall dras ur framställningarna. Man får närmast intrycket att han skyr såväl resonandet kring som interpreterandet av de uppgifter han tar fram, som vore det mer 'objektivt' att bara presentera data, och det ligger nära till hands att tro att formuleringen "Tallene afspejler selvsagt [...]" som återfinnes på sidan 171 står som ett outtalat motto för hela framställningen. Men det är aldrig självklart vad tal har att säga och resultatet blir endast att interpretation och reflexion helt överlämnas åt läsaren.

Med allt detta sagt måste man dock gå vidare och fråga sig: Vilken roll spelar egentligen de definitioner och inordningar samt avvikelser därifrån man möter i framställningen? Det beror på vad man väljer att betrakta publikationen som. Läser man den som en undersökning får det givetvis stor betydelse, och inkonsekvenserna däri blir då till problem. Om man däremot väljer att se publikationen som något som den verkar försöka att inte vara så framträder ett annat värde. Paradoxalt nog gör just bristen på argumentation och tydliga slutsatser att det inte finns någonting som står och faller med de definitioner och sorteringar som görs, och det gör det också möjligt att främst se framställningen som en grundlig presentation av ett omfattande material. Och som sådan, som utgångspunkt för vidare forskning, har publikationen ett stort värde. Det är otvivelaktigt ett mycket rikt material som här samlats inom fyra pärmar, och Rollum-Larsens varierande presentationsmodeller har resulterat i en rad olika tabellariska, statistiska och lexikala framställningar som kan vara mycket händiga för den som söker allhanda informationer inom det berörda området. Därmed kan alla de som jobbar och kommer att jobba med arbeten som har beröringspunkter i Köpenhamns musikliv under första delen av 1900-talet komma att finna stor nytta i den här boken.

Per Olov Broman

Jens Brincker: *Det moderne og det ny. Musikhistorier 1890-1950*. Systime, Århus 2002. 231 s., ill., noder, ISBN 87-616-0346-5, kr. 290.

Palle & Ursula Andkjær Olsen: *Ny musik efter 1945*. Systime, Århus 2001. 394 s., ill., noder, ISBN 87-7783-486-0, kr. 370.

Disse to bøger er en del af Systimes serie af musikhistoriske fremstillinger, som tilsammen ønsker at dække i hvert fald hovedparten af den vestlige musikhistorie. Grænsende op til Jens Brinckers bog og til dels overlappende med den er Orla Vinthers *Musikken i 1800-tallet. Romantik og impressionisme* fra 1995 og Jens Brinckers egen *Wien. Drømmeby og undergangsstad* fra 1993, der har musikken i Wien omkring 1900 som tema. Palle og Ursula Andkjær Olsen viderefører på trods af det årstalsmæssige overlap i titlerne historien, hvor Brincker slipper den,

med gennembruddet af efterkrigstidens modernisme i slutningen af 1940'erne.

Jens Brinckers *Det moderne og det ny* henvender sig til et bredt publikum af musikstuderende på gymnasiernes højniveau, seminarier, konservatorier og universiteternes bacheloruddannelse samt til det interesserede musikpublikum i øvrigt (s. 4), mens Andkjær Olsen mere specifikt henvender sig til gymnasieskolens musikvalgfag samt "alle der er interesserede i at komme i lag med den ny musik, men savner et udgangspunkt" (s. 9). Denne forskel præger bøgerne: Brinckers fremstilling er mere gennemskrevet, forsynet med løbende litteraturhenvisninger i noterne, og har generelt et højere ambitionsniveau. Andkjær Olsen har tydeligvis indrettet bogen efter gymnasieskolens behov for klart afgrænsede emner. Videre forudsætter Brincker musikken bekendt, mens Andkjær Olsen tager udgangspunkt i dens ukendthed, hvilket også præger fremstillingen, og endelig har musikken forskellig status: Andkjær Olsen har som ambition at føre læseren via en behandling af musikkens æstetiske og historiske baggrund frem til en oplevelse og fordybelse i det enkelte værk, mens Brincker i højere grad sigter på at anvende musikeksemplerne som indgang til en forståelse af sammenhængen mellem værket og dets kontekst.

Begge bøger vil uden tvivl få stor udbredelse, og det er givet, at de specielt i forhold til gymnasiet opfylder et utalt behov, men også for andre, der gerne vil læse om det 20. århundredes musik på dansk, er det værdifulde udgivelser. Når kritikken af Brinckers bog i det følgende er foldet ud i forhold til Andkjær Olsens, skyldes det bogens ambitionsniveau, idet den eksplicit henvender sig også til universitetsstuderende – der uden tvivl vil benytte begge bøger – og intenderer at være "opdateret med de nyeste forskningsresultater" (s. 5). I kraft af sit noteapparat åbner den sig for kritik, idet først kildehenvisninger gør en egentlig kritik mulig, og den er derfor i forhold til universitetsstuderendes behov også en 'bedre' bog.

Brinckers bog er delt i to hovedafsnit, som dækker perioderne 1890-1920 og 1920-1950. Inden for hvert afsnit er der lagt samme geografisk-kulturelle raster ned over stoffet med kapitler om Vesteuropa (efter 1920 Vesteuropa og USA), Østeuropa og Centraleuropa. I tillæg har første afsnit to komponist-kapitler om henholdsvis Arnold Schönberg og Igor Stravinskij. Periodiseringen følger *Neues Handbuch der*